

§ 1. Поняття та загальна характеристика правового становища господарських товариств в АПК

Господарські товариства в аграрному секторі економіки діють на підставі ГК та Закону України від 19 вересня 1991 р. "Про гос-подарські товариства". Цими законодавчими актами визначають-ся поняття, види, правила створення і діяльності господарських товариств, а також права і обов'язки їхніх засновників і учасників. Крім того, господарські товариства є різновидом суб'єктів господарювання і діють на підставі ЦК та інших нормативно-правових актів, якими регулюються відносини у сфері підприємництва.

Відповідно до ст. 79 ГК *господарськими товариствами* є підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їхнього майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку. У випадках, передбачених ГК, господарське товариство може діяти у складі одного учасника.

Засновниками і учасниками товариства можуть бути суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які є суб'єктами господарювання але виступають засновниками таких суб'єктів чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

Суб'єктами господарювання у сфері сільськогосподарського товарного виробництва є учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених чинним законодавством. Обмеження щодо заснування та участі в господарських товариствах суб'єктів господарювання або інших осіб встановлюються ГК та іншими законами.

Стаття 55 ГК наводить перелік суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки, до яких належать: господарські організації — юридичні особи, створені відповідно до ЦК, державні, ко-мунальні та інші підприємства, створені відповідно до ГК, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які господарюють та зареєстровані відповідно до закону як підприємці; філії, представництва, інші відокремлені підрозділи господарських організацій (структурні одиниці), утворені ними для здійснення господарської власності,

Суб'єкти господарювання реалізують свою господарську компетенцію на основі права власності, права господарського відання, права оперативного управління та права оперативно-господарського використання майна. Ті господарські організації, які діють на основі права власності, права господарського відання чи оперативного управління, мають статус юридичної особи. Відокремлені підрозділи (структурні одиниці) господарських організацій можуть діяти лише на основі права оперативно-господарського використання майна, не маючи статусу юридичної особи.

Традиційно класифікація господарських товариств здійснюється за способами формування, функціонування статутного капіталу і обсягами відповідальності учасників за зобов'язаннями товариства. На основі першої підстави законодавство розрізняє акціонерні й неакціонерні товариства. Згідно з другим критерієм, розрізняють товариства з обмеженою відповідальністю, додатковою відповідальністю, повні і командитні товариства. У сільському господарстві завдяки здійсненню аграрної реформи значну частину всіх сільськогосподарських підприємств складають акціонерні товариства відкритого і закритого типів, а також товариства з обмеженою відповідальністю. Це зумовлено двома основними причинами: по-перше, специфікою реформування державних та колективних сільськогосподарських підприємств; по-друге, особливостями здійснення господарської діяльності в аграрному секторі економіки України.

За даними Мінагрополітики станом на кінець 2003 р. в ході реформування колективних сільськогосподарських підприємств діяло 7,8 тис. аграрних господарських товариств, що становить 48,1% від загальної кількості недержавних сільськогосподарських товариств-робників в Україні.

§ 2. Правовий статус сільськогосподарських акціонерних товариств

Сільськогосподарські акціонерні товариства є заснованими на засновницькому договорі і статуті організаціями з виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, виконання робіт і надання послуг, статутний капітал яких формується шляхом реалізації, насамперед, певної кількості акцій однакової номінальної вартості, і несуть відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства. Учасники (акціонери) не відповідають за зобов'язаннями товариства, а лише несуть ризик збитків, пов'язаних із його діяльністю, в межах вартості належних їм акцій.

Більшість сільськогосподарських акціонерних товариств створювалася шляхом реорганізації колгоспів і радгоспів і сьогодні утворюється у зв'язку з реструктуризацією колективних сільськогосподарських підприємств. Такі акціонерні сільськогосподарські товариства сформували свої статутні капітали за рахунок об'єднання майнових і земельних часток (паїв) своїх засновників — колишніх працівників і пенсіонерів реорганізованих господарств, які вони отримали внаслідок реорганізації останніх.

Засновниками сільськогосподарського акціонерного товариства можуть бути всі власники майнових і земельних сертифікатів, що лишилися в реорганізованому господарстві, а також інші громадяни і юридичні особи. Вони повинні зробити повідомлення про намір створити сільськогосподарське акціонерне товариство, здійснити підписку на акції, провести установчі збори і державну реєстрацію цього товариства. За ст. 81 ГК загальна номінальна вартість випущених акцій повинна дорівнювати розміру статутного фонду акціонерного товариства, який не може бути меншим суми еквівалентної 1250 мінімальним заробітним платам, виходячи зі ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення акціонерного товариства.

Засновники сільськогосподарського акціонерного товариства укладають між собою договір, який визначає порядок здійснення ними спільної діяльності щодо створення товариства, відповідальність перед особами, що підписалися на акції, і третіми особами.

Якщо в створенні товариства беруть участь громадяни, договір має бути посвідченим нотаріально. Засновники несуть солідарну відпо-відальність за зобов'язаннями, що виникли згідно з установчим до-говором.

Відкрита підписка на акції при створенні сільськогосподарсько-го акціонерного товариства організовується засновниками. Вони в будь-якому випадку зобов'язані бути держателями акцій на суму не менш як 25% статутного фонду і строком не менше 2 років.

За способом функціонування акцій законодавство розрізняє відкриті й закриті акціонерні товариства. Акції відкритих това-риств, згідно зі ст. 81 ГК, ст. ст. 6-8 Закону України від 18 червня 1991 р. "Про цінні папери і фондову біржу" і ст. 30 Закону "Про господарські товариства" можуть розповсюджуватися як шляхом відкритої підписки, так і шляхом купівлі-продажу на біржі. Акціо-нери відкритого товариства можуть відчужувати належні їм акції без згоди інших акціонерів та товариства. У закритому акціонерному товаристві акції розподіляються між засновниками або серед заздалегідь визначеного кола осіб і не можуть розповсюджуватися шляхом підписки або купівлі-продажу на біржі. Акціонери закритого товариства мають переважне право на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами товариства.

Установчим документом сільськогосподарського акціонерного товариства є статут. Він повинен містити відомості про: наймену-вання і місцезнаходження товариства; предмет і цілі його діяльнос-ті; розмір і порядок утворення статутного та інших фондів; склад засновників та учасників; склад і компетенцію органів товариства та порядок прийняття ними рішень, зокрема перелік питань, з яких необхідна однастайність або кваліфікована більшість голосів; види акцій, що випускаються, їх номінальну вартість, співвідношення акцій різних видів, кількість акцій, що купуються засновниками, наслідки невиконання зобов'язань з викупу акцій;, порядок розпо-ділу прибутків і збитків; умови реорганізації та ліквідації суб'єкта господарювання, а також інші відомості, що не суперечать чинно-му законодавству.

Державна реєстрація сільськогосподарських акціонерних това-риств провадиться у виконавчому комітеті міської, районної у міс-ті ради або в районній державній адміністрації за місце знаходжен-ням або місцем проживання засновника (засновників) даного то-вариства. За правилами і в порядку, встановленому Законом Укра-їни від 15 травня 2003 р. "Про державну реєстрацію юридичних та осіб — підприємців ".

Відмову в державній реєстрації сільськогосподарського акціонерного товариства може бути оскаржено в судовому порядку.

Акціонерне товариство є власником: майна, переданого йому у власність засновниками і учасниками як внески; продукції, виробленої або переробленої внаслідок господарської діяльності товариства; доходів, одержаних завдяки такій діяльності; іншого майна, придбаного товариством на законних підставах. Вкладами учасників та засновників господарського товариства можуть бути: будинки, споруди, обладнання та інші матеріальні цінності, цінні папери, права корис-тування землею, водою та іншими природними ресурсами, будинками, спорудами, а також інші майнові права (в тому числі майнові права на об'єкти інтелектуальної власності), кошти, зокрема в іноземній валюті. Вклад, оцінений у гривнях, становить частку учасника та засновника у статутному фонді товариства. Порядок оцінювання вкладів визначається в установчих документах акціонерного товариства, якщо інше не передбачено чинним законодавством.

Стаття 86 ГК забороняє використовувати для формування статутного фонду акціонерного товариства бюджетні кошти, кошти, одержані в кредит та під заставу. Фінансовий стан засновників — юридичних осіб щодо їх спроможності здійснити відповідні внески до статутного фонду господарського товариства у випадках, передбачених законом, повинен бути перевірений належним аудитором (аудиторською організацією) у встановленому порядку, а майновий стан засновників — громадян має бути підтверджений декларацією про їх доходи і майно, завіреною відповідним податковим органом. Акціонерне товариство має право змінювати (збільшувати або зменшувати) розмір статутного фонду в порядку, встановленому ГК та іншими законодавчими актами. Рішення товариства про зміни розміру статутного фонду набирає чинності з дня внесення цих змін до державного реєстру.

Сільськогосподарське акціонерне товариство може створювати резервний (страховий) фонд у розмірі, встановленому установчими документами, але не менш як 25% статутного фонду, а також інші фонди, передбачені законодавством України або установчими документами товариства. Розмір щорічних відрахувань до резервного (страхового) фонду передбачається установчими документами, але не може бути меншим 5% суми прибутку товариства. Особливістю сільськогосподарських акціонерних товариств, як і інших суб'єктів товарного сільськогосподарського виробництва, є наявність натуральних фондів. Наприклад, в таких суб'єктах господарювання створюються насінневий і фуражний фонди, натуральний фонд зерна та іншої продукції тощо.

Сільськогосподарські акціонерні товариства мають певну специфіку. На думку М. А. Палладіної, можна вирізнити певні специфічні ознаки, властиві сільськогосподарським акціонерним товариствам .

По-перше, це — правові властивості руху статутного капіталу. В господарстві може бути як збільшення статутного капіталу і відповідно внеску кожного засновника або учасника при систематично-му розширеному відтворюванні господарства, так і зменшення статутного капіталу і частки майнових внесків за наявності об'єктивних чинників зниження урожаїв і виходу продукції тваринництва й відсутності резервних фондів. До цих об'єктивних чинників належить нестабільність сільськогосподарського виробництва, коливання прибутковості підприємств, що викликає необхідність створення резервних фондів, які залежать від спеціалізації і природно-кліматичних умов кожного конкретного господарства.

По-друге, у складі сільськогосподарських акціонерних товариств серед їх засновників є багато пенсіонерів, а у зв'язку з впровадженням нової техніки і технологій кількісний склад працівників зменшується, що зобов'язує товариство повертати засновникам і учасникам, що виходять з його складу, вартість їхніх внесків.

По-третє, визначені законодавством критерії розмежування видів акціонерних товариств дають змогу дійти такого висновку: оскільки сільськогосподарські акціонерні товариства є об'єднанням фізичних осіб, які зайняті в трудовому процесі та утворюють прибуток, їх засновники більше зацікавлені в створенні моделі акціонерних товариств закритого типу, за якої якій не відбувається вилучення частини прибутку на користь сторонніх інвесторів.

По-четверте, працівники сільськогосподарських акціонерних товариств мають подвійний правовий статус: вони — акціонери, вони — особи, трудові відносини яких з товариством засновані на трудовому договорі й регулюються трудовим законодавством.

Купуючи акції, акціонер відчужує своє майно до статутного фонду товариства. За це майно він одержує специфічне право — брати участь в акціонерному товаристві, яке за змістом є комплексним. Воно охоплює як майнові, так і членські (управлінські) права та обов'язки. Майновими правами акціонера є: брати участь у розподілі прибутку товариства; одержувати частину прибутку товариства у вигляді дивідендів; одержувати частину вартості майна у разі його ліквідації, яка має бути пропорційною вартості акцій,

що належать акціонеру; розпоряджатися акціями: продавати, передавати, відчужувати іншим способом у порядку, визначеному чинним законодавством і статутом товариства; заповідати акції; придбавати акції товариства додатково.

Акціонер має майнові обов'язки щодо товариства: оплачувати основні й додаткові акції у розмірі, порядку, способами і в терміни, передбаченими документами товариства. Акціонери несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства у межах вартості акцій, що їм належать.

Членськими (управлінськими) та іншими правами і обов'язками акціонерів є: входити в товариство і виходити з нього; брати участь в загальних зборах акціонерів; обирати і бути обраними до органів товариства, зокрема до наглядової ради, правління, ревізійної комісії; брати участь в управлінні товариством згідно із законодавством і його статутом; одержувати інформацію про діяльність товариства. На вимогу акціонера товариство зобов'язане надати йому річні баланси, звіти про свою фінансово-господарську діяльність, протоколи ревізійної комісії, протоколи зборів органів управління товариством тощо.

Акціонери зобов'язані: дотримуватися вимог засновницьких документів товариства і виконувати рішення загальних зборів та інших органів його управління, не розголошувати комерційну таємницю й конфіденційну інформацію про діяльність товариства, виконувати обов'язки, передбачені законодавством і засновницькими документами.

Господарські функції і права акціонерного товариства як суб'єкта права у правовідносинах реалізують його органи управління.

Сільськогосподарське акціонерне товариство — підприємство з дуже складною управлінською структурою. Вищим його органом є загальні збори, в яких можуть брати участь всі акціонери, незалежно від кількості і класу акцій, власниками яких вони є. До компетенції загальних зборів належать головні, стратегічні питання діяльності товариства, передбачені ст. 41 Закону "Про господарські товариства".

В акціонерному товаристві може створюватися рада акціонерів товариства (наглядова

рада), яка здійснює контроль за діяльністю його виконавчого органу і інколи відповідно до рішень загальних зборів або положень статуту, виконує окремі функції, віднесені до компетенції загальних зборів. Виконавчим органом акціонерного товариства, який здійснює керує його поточною діяльністю, є правління або інший орган, передбачений статутом. Роботою правління керує голова правління. У всіх сільськогосподарських акціонерних товариствах загальні збори обирають ревізійну комісію, яка належить до системи органів управління.

Специфічні функції в аграрному секторі економіки України виконують державні акціонерні компанії. Головною метою створення таких компаній є сприяння здійсненню державної аграрної політики шляхом створення економічних механізмів державного регулювання аграрного ринку. Такою компанією, зокрема, є Державна акціонерна компанія "Хліб України", яка діє у формі відкритого акціонерного товариства. Її утворено з метою задоволення потреб населення, установ і підприємств будь-якої форми власності у продовольчому й фуражному зерні, продуктах його переробки, незерновій сировині, елітному й сортовому насінні, наданні послуг із зберігання, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції і отримання прибутку шляхом провадження підприємницької діяльності. Особливості правового статусу цього суб'єкта аграрного підприємництва визначають спеціальні функції, якими наділена дана компанія. Вони полягають у тому, щоб: виконувати роль державного агента із забезпечення державної заставної закупівлі зерна; формувати ресурси зерна та продуктів його первинної переробки на регіональному й загальнодержавному рівнях; надавати послуги зі зберігання зерна, його обробки та технологічної переробки; виробляти борошно, крупи, хлібобулочні і макаронні вироби, інші харчові продукти; виробляти однорідні корми та комбікорми, кормові добавки та інші кормові продукти; здійснювати товарне сільськогосподарське виробництво; вирощувати, переробляти, зберігати, закуповувати (в тому числі у населення), реалізовувати сільськогосподарську продукцію; організовувати поставку мінеральних добрив, засобів захисту рослин і насіння, агрохімічних продуктів; брати участь у розробленні довготермінових прогнозів і цільових комплексних науково-технічних, економічних та екологічних програм розвитку сільського господарства тощо.

§ 3. Правовий статус сільськогосподарських товариств з обмеженою відповідальністю

Наслідком результату аграрної реформи в Україні є створення значної кількості сільськогосподарських підприємств із правовим статусом товариства з обмеженою відповідальністю. Сільськогосподарські товариства з обмеженою відповідальністю є суб'єктами гос-подарювання, які здійснюють виробництво, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції, виконання робіт і надання послуг. Статутний фонд таких товариств, поділений на частки, утворюється шляхом об'єднання майнових і земельних внесків громадян, що не відповідають за зобов'язаннями товариства й несуть ризик збитків, пов'язаних з його діяльністю в межах вартості своїх вкладів. Товариство відповідає за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном.

Слід мати на увазі, що назва товариства не має на меті обмеження його відповідальності як юридичної особи, а передбачає обмеження відповідальності учасників товариства, які несуть ризик такої відповідальності в розмірах своїх внесків до статутного фонду. Що ж до учасників товариству, котрі зробили свої внески не цілком, то вони несуть солідарну відповідальність за його зобов'язаннями в межах вартості неоплаченої частини внеску.

Установчим документом сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю є статут. Він повинен містити відомості про вид товариства, предмет і цілі його діяльності, склад засновників та учасників, склад і компетенцію його органів та порядок прийняття ними рішень, зокрема перелік питань, вирішення яких потребує одностайності або кваліфікованої більшості голосів, розмір часток кожного з учасників, розмір, склад і порядок внесення ними вкладів, інші відомості, передбачені ст. 57 ГК. Статутом може бути встановлений порядок визначення розміру часток учасників залежно від зміни вартості майна, внесеного як вклад, та додаткових внесків учасників.

Порядок і строки державної реєстрації сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю, встановлені Законом України "Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб — підприємців". З дня її здійснення сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю набуває статусу юридичної особи. Воно має право здійснювати всі види господарської діяльності, не заборонені законом, а також на повну господарську самостійність у зовнішньоекономічних і внутрішньогосподарських

відносинах.

До складу майна сільськогосподарських товариств з обмеженою відповідальністю належать: внески учасників, що утворюють його статутний капітал; продукція, вироблена товариством внаслідок господарської діяльності; одержані доходи, а також інше майно, придбане ними на інших підставах. Внеском визнаються: будівлі, споруди, інші матеріальні цінності, цінні папери, права власності або користування землею, водами й іншими природними ресурсами, будівлями, спорудами, устаткуванням, а також інші майнові права, грошові кошти.

Учасники сільськогосподарських товариств з обмеженою відповідальністю не вільні розпоряджатися своїм внеском (земельним або майновим паєм). Вони мають право продати або іншим чином уступити його одному або кільком учасникам товариства. Відчуження внеску третім особам дозволяється, але може бути й заборонене статутом конкретного товариства. Проте навіть у разі можливості відчуження внеску третім особам за учасниками товариства зберігається переважно право купівлі внеску, що відчужується.

Учасник товариства має право вийти з нього незалежно від згоди інших його учасників. При цьому йому виплачується вартість частини майна, відповідно до його частки в статутному капіталі товариства. У зв'язку із специфікою сільськогосподарського виробництва й регулювання трудових відносин у цій галузі час виходу та інші умови вибуття із сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю можуть бути додатково враховані в статуті товариства.

Вищим органом сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю є збори учасників. До їх складу входять усі учасники товариства або призначені ними представники. Збори обирають голову товариства.

У товаристві з обмеженою відповідальністю створюється виконавчий орган: колегіальний — дирекція або одноосібний — директор. Дирекцію очолює генеральний директор. Дирекція або директор вирішує всі питання діяльності товариства, за винятком тих, що належать виключно до виняткової компетенції зборів учасників. Контроль за діяльністю дирекції або директора товариства здійснюється ревізійною комісією.

§ 4. Особливості правового статусу найманих працівників у сільськогосподарських акціонерних товариствах і товариствах з обмеженою відповідальністю

Важливе значення для характеристики правового статусу найманих працівників* господарських товариств має ст. 2 КЗпП, яка визначає основні трудові права найманих працівників. У ній, на-самперед, конкретизується конституційне право громадян України на працю, тобто на одержання роботи з оплатою праці, не нижче встановленого державою мінімального розміру, в тому числі право на вільний вибір професії, роду занять і роботи, що забезпечується державою.

Працівники мають право на відпочинок, відповідно до правил обмеження робочого дня та робочого тижня, на щорічні оплачувані відпустки, право на здорові та безпечні умови праці, на об'єднання у професійні спілки та на вирішення трудових конфліктів (спорів) у встановленому законом порядку. Стаття 2 КЗпП гарантує також працівникам право на матеріальне забезпечення в порядку соціального страхування в старості, а також у разі хвороби, повної або часткової втрати працездатності, на матеріальну допомогу в разі безробіття, право на звернення до суду за вирішенням трудових спорів незалежно від характеру виконуваної роботи або займаної посади, крім випадків, передбачених законодавством, та інші права, встановлені законодавством.

Ці трудові права становлять основу спеціального правового статусу всіх найманих працівників. Однак особливості сільськогосподарського виробництва, зумовлені об'єктивними факторами, дають підставу говорити про специфіку умов праці найманих працівників у сільському господарстві. На сільськогосподарське виробництво суттєво впливають природні чинники — сезонність, розбіжність робочого періоду (наприклад, оранка, сіяння) з періодом виробництва (наприклад, досягання врожаю). У рослинництві й тваринництві діють біологічні фактори; рільництво має свої особливості, зумовлені якістю земель, родючістю ґрунтів тощо. Названа специфіка

сільськогосподарського виробництва суттєво впливає на особливості правового регулювання праці найманих сільськогосподарських працівників .

Стаття 7 КЗпП визначає, що законодавством можуть встановлюватись особливості регулювання робочого часу й часу відпочинку на підприємствах і в організаціях сільського господарства.

Перелік обов'язків (робіт), що виконуються кожним працівником господарського товариства за своєю спеціальністю, кваліфікацією або посадою, визначається тарифно-кваліфікаційним довідником робіт і професій робітників, кваліфікаційним довідником посад службовців.

Особливості правового статусу найманих працівників господарських товариств найбільш суттєво виявляються в регулюванні робочого часу й часу відпочинку. Згідно зі ст. 50 КЗпП, нормальна тривалість робочого часу для працівників не може перевищувати 40 год. на тиждень. За умови збереження загальної тривалості робочого часу, встановленого чинним законодавством про працю для всіх працівників, режим роботи в сільськогосподарських підприємствах встановлюється з урахуванням сезонності сільськогосподарського виробництва, напруженості роботи в періоди року.

З метою раціонального використання робочого часу дирекція сільськогосподарських товариств з обмеженою відповідальністю та правління сільськогосподарських акціонерних товариств мають право за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) у період напружених польових робіт (посів, догляд за посівами, заготівля кормів, збирання врожаю, оранка тощо), в разі виробничої потреби, збільшувати тривалість робочого дня для працівників, зайнятих у рослинництві, але не більше, ніж на 10 год. У менш напружені періоди польових робіт робочий день відповідно скорочується до 5 год., а за бажанням працівників — не обмежувати цими годинами. Для обліку відпрацьованого працівниками часу, згідно зі ст. 61 КЗпП, запроваджується підсумований облік робочого часу з тим, щоб тривалість його за поточний період не перевищувала нормальної кількості робочих годин.

Дирекція сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю та правління сільськогосподарського акціонерного товариства за погодженням із виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником)

господарства мають право у період напружених польових робіт, у разі виробничої потреби, залучати працівників до роботи у встановлені дні відпочинку з наданням натомість інших днів відпочинку по закінченні кожного періоду напружених польових робіт. При цьому підрахунок днів відпочинку може проводитись за період, що не перевищує 2 місяців.

У рамках локальної нормотворчості кожне господарське товариство розробляє правила внутрішнього трудового розпорядку, положення про оплату праці, про преміювання, матеріальне й моральне заохочення працівників, соціальний захист працівників, укладає колективний договір та інші локальні нормативні акти, якими регулюються трудові відносини в господарському товаристві.

Зміст правового статусу сільськогосподарських працівників, які є співвласниками майна господарських товариств, становлять, окрім трудових прав і обов'язків, управлінські, майнові й земельні права та обов'язки. Незалежно від форми власності товариства, наймані працівники користуються правом на житло, комунально-побутові послуги, соціально-культурне обслуговування тощо.

Неодмінною передумовою правового статусу сільськогосподарського працівника є його правосуб'єктність. Відповідно до ст. 188 КЗпП, трудова правосуб'єктність встановлюється по досягненні громадянами 16-річного віку. За згодою одного з батьків або особи, що його замінює, можуть, як виняток, прийматись на роботу особи, які досягли 15 років.

Для підготовки молоді до продуктивної праці допускається залучати до роботи учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час по досягненні ними 14-річного віку за згодою одного з батьків або особи, що його замінює.

Влаштування працівника на роботу оформляється трудовим договором (контрактом). При цьому, визначаючи його трудові функції може бути врахована сезонність роботи, необхідність переведення його на іншу роботу, потреба у працівникові, який володіє, крім основної, також і додатковими трудовими функціями тощо.

Контрактна форма трудового договору застосовується у випадках, передбачених чинними законами. Контракт оформляється у двох примірниках — між власником або уповноваженим органом і працівником — та набуває чинності з моменту його підписання або з дати, визначеної сторонами в контракті, і може бути змінений лише за письмовою угодою сторін.

§ 5. Особливості ліквідації сільськогосподарських акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю

Діяльність сільськогосподарських акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю припиняється внаслідок їх реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації. Господарське товариство ліквідується за ініціативою власника (власників) або уповноважених ним органів, за рішенням інших осіб (засновників господарського товариства чи їх правонаступників), за рішенням суду (у випадках, передбачених чинним законодавством); у зв'язку із закінченням строку, на який воно створювалося чи в разі досягнення мети, заради якої його було створено; у разі визнання його в установленому порядку банкрутом; у разі скасування його державної реєстрації.

Ліквідація господарського товариства здійснюється ліквідаційною комісією, яка створюється власником (власниками) майна товариства чи його (їх) представниками (органами), або за рішенням суду (в разі припинення діяльності товариства за рішенням суду). Ліквідацію суб'єкта господарювання може бути також покладено на орган управління суб'єкта, що ліквідується. Орган (особа), який прийняв рішення про ліквідацію, встановлює порядок та визначає строки її проведення, а також строк для заяви претензій кредиторами (він може бути меншим, ніж 2 місяці з дня оголошення про ліквідацію).

З дня утворення ліквідаційної комісії до неї переходять повно-важення щодо управління справами господарського товариства. Ліквідаційна комісія насамперед вміщує в спеціальному виданні оголошення про ліквідацію товариства та про порядок і строки за-яви кредитором претензій; явних (відомих) кредиторів повідомляє персонально в письмовій формі у строки, встановлені чинним за-конодавством. Одночасно ліквідаційна комісія вживає відповідних заходів щодо стягнення дебіторської заборгованості господарсько-го товариства, яке ліквідується, та виявлення вимог кредиторів, письмово повідомляючи кожного з них про ліквідацію товариства. Вона оцінює наявне майно господарського товариства, яке ліквідується, і розраховується з кредиторами, складає ліквідаційний ба-ланс та подає його власнику або органу, який призначив ліквіда-ційну комісію.

Претензії кредиторів задовольняються з майна суб'єкта, що лік-відується. Слід зауважити, що кошти, належні господарському товариству, в тому числі від продажу його майна в разі ліквідації, піс-ля розрахунків по оплаті праці осіб, які працюють на умовах най-му, виконання зобов'язань перед бюджетом, банками, власниками облігацій, випущених товариством, та іншими кредиторами розпо-діляються між учасниками товариства в порядку і на умовах, перед-бачених ГК, Законом України "Про господарські товариства" та установчими документами товариства, 6-місячний строк після опублікування інформації про його ліквідацію. Майно, передане товариству його засновниками або учасниками в користування, по-вертається в натуральній формі без винагороди. У разі виникнення спорів щодо виплати заборгованості товариства його кошти не під-лягають розподілу між учасниками товариства до вирішення цього спору або до одержання кредиторами відповідних гарантій пога-шення заборгованості.

Претензії, не задоволені через відсутність майна господарсько-го товариства, а також які не визнані ліквідаційною комісією (як-що їх заявники протягом місяця після одержання повідомлення про повне або часткове відхилення претензії не звернуться до суду з відповідним позовом), і ті претензії, в задоволенні яких за рішен-ням суду кредиторів відмовлено, вважаються погашеними. Май-но, що залишилося після задоволення претензій кредиторів, вико-ристовується за вказівкою власника.

Скасування державної реєстрації позбавляє сільськогосподарське акціонерне товариство (товариство з обмеженою відповідальністю) статусу юридичної особи, що є підставою для вилучення його з дер-жавного реєстру. Товариство вважається ліквідованим з дня внесен-ня до державного реєстру запису про припинення його діяльності. Такий запис вноситься після затвердження ліквідаційного балансу.

Відповідно до положень Закону України від 14 травня 1992 р. "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (в редакції Закону від 30 червня 1999 р.) процедури санації та ліквідації акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю, які є сільськогосподарськими товаро-виробниками, мають ряд особливостей. За ст. 1 Закону України від 17 липня 1997 р. "Про сільськогосподарську кооперацію" та ст. 44 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" сільськогосподарськими товаро-виробниками вважаються ті фізичні або юридичні особи незалежно від форми власності та господарювання, в яких валовий доход, отриманий від операцій з реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки (виловлених водних біологічних ресурсів), за наявності сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень тощо) та/або поголів'я сільськогосподарських тварин у власності, користуванні, в тому числі й на умовах оренди за попередній звітний (податковий) рік, перевищує 50% загальної суми валового доходу.

Якщо акціонерне товариство або товариство з обмеженою відповідальністю відповідає вимогам законодавства до сільськогосподарських товаровиробників, його санація та/або ліквідація за процедурою банкрутства матимуть такі специфічні особливості.

По-перше, під час введення процедури розпорядження майном боржника аналіз фінансового становища сільськогосподарського товаровиробника повинен здійснюватися з урахуванням сезонності сільськогосподарського виробництва та його залежності від природно-кліматичних умов, а також можливості задоволення вимог кредиторів за рахунок доходів, які господарське товариство може одержати після закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт.

Рішення про звернення з клопотанням до господарського суду про санацію сільськогосподарських товаровиробників приймає комітет кредиторів за участю представника органу місцевого самоврядування відповідної територіальної громади. Санація таких господарських товариств вводиться на строк до закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт з урахуванням часу, потрібного для реалізації вирощеної (виробленої, виробленої та переробленої) сільськогосподарської продукції. Однак зазначений строк не може перевищувати 15 місяців. У разі, якщо протягом строку санації погіршилося фінансове становище сільськогосподарського товаровиробника

через стихійне лихо, з епізоотіями та іншими несприятливими умовами, вищенаведений строк санації можна продовжити на 1 рік.

По-друге, у разі продажу об'єктів нерухомості, які використовуються для цілей сільськогосподарського виробництва та є у власності господарського товариства, що визнано банкрутом, за інших рівних умов переважне право на придбання зазначених об'єктів належить сільськогосподарським підприємствам і фермерським господарствам, розташованим у цій місцевості.

По-третє, рішення щодо земельних ділянок, які є у власності такого господарського товариства і надані йому в постійне чи тимчасове (на умовах оренди) користування, приймається за ЗК. Зокрема, згідно зі ст. 139 ЗК, звернення стягнення на земельні ділянки, призначені для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, допускається у випадках, коли у власників таких ділянок відсутнє інше майно, на яке може бути звернене стягнення, якщо інше не запропоновано власником земельної ділянки. Такі земельні ділянки підлягають продажу на земельних торгах, що проводяться у формі аукціону відповідно до норм гл. 21 ЗК.